

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології***

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Психологія та корекція сімейних стосунків»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
053 Психологія (практична психологія)

Тема №4 – Любов як основа подружніх стосунків

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології (від 15.08.2023 р. №8)

Розробник:

Доцент кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Греса Н.В.

Рецензенти:

1. Провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Мацегора Я. В.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент, Шиліна А.А.

План лекції

1. Феномен любові та теорії любові.
2. Трьохкомпонентна теорія кохання Р.Стернберга.
3. Мотивація вступу у шлюб.

Рекомендована література

Основна

1. Максимова Н.Ю. Соціальна робота з сім'єю : підручник Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2015. 350с.
2. Опорний конспект лекцій з курсу «Психологія сім'ї» для студентів напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія». Мукачєво: Вид-во МДУ, 2016р. 94с. Режим доступу: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/720/1/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9C.%D0%9E.%20%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%20%D1%81%D1%96%D0%BC%27%D1%97.pdf>
3. Помиткіна Л.В. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Л.В. Помиткіна, В.В. Злагодух, Н.С. Хімченко Н.І.– К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с. Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Pomytkina_Liubov/Psykholohiia_simji.pdf
4. Психологія сім'ї: навч. посібник / [Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А., Мисник С.О., Савченко Ю.Ю. та ін.]; за заг. ред.В.М. Поліщука. [2-е вид.]. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 282 с.
5. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2015. 136 с. Режим доступу:http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19502/1/O_Stoliarchuk_PSS_IL.pdf
6. Ушакова І.М. Психологія сім'ї. Конспект лекцій. НУЦЗУ. 2017. Режим доступу:http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/2067/Konspekt_lekcij_PsS.pdf

Додаткова

1. Психологія сімейних взаємин: нав.посіб./[М.С. Корольчук, ПП. Криворучко, В.І. Осьодло та ін.]; заг.ред.М.С.Корольчука. – К.:Ніка-Центр, 2010. 296 с.
2. Седих К.В. Психологія сім'ї : навч. посіб.. К.:ВЦ«Академія»,2015. 192 с.
3. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. К.: МАУП, 2001.96 с.
4. Кравець В. Психологія сімейного життя: В 2-х ч. - Тернопіль, 1995. 695 с.
5. Седих К.В. Психологія сім'ї: Навчальний посібник . Полтава, 2013. 197с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>
2. Пошукова система Springer <https://link.springer.com/>
3. Пошукова система Google books <https://books.google.com/>
4. Пошукова система WorldWideScience.org <https://worldwidescience.org/>
5. Пошукова система DOAJ <https://www.doaj.org/>
6. Пошукова система DOAB <https://www.doabooks.org/>
7. Пошукова система SpringerOpen <https://www.springeropen.com/>
8. Електронна бібліотека Наукова періодика України <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> Moodle — Національний університет «Острозька академія» <https://moodle.oa.edu.ua/login/index.php>

Текст лекції

У глибоку давнину (а в релігійних вченнях і понині) любов розглядалася як якийсь абсолют, об'єднуюча сила світобудови або як шлях людини наблизитися, злитися з цим абсолютom. Можливо, це і складає архетиповий зміст поняття «любов». Однак багато вчених вважають, що під час Античності любові як такої також не було, а був тільки один тілесний ерос. Про індивідуальну любов раз у раз йдеться в найдавніших міфах Греції, а в класичну епоху, майже двадцять п'ять століть тому, появились навіть теорії духовної любові - Сократа, Платона і Арістотеля. Варто згадати грецьких богів любові. Особливість середньовічної філософії любові полягає в тому, що у своєму формуванні вона мала два джерела: 1) Біблія 2) Антична філософія. В епоху Відродження тема кохання розцвіла в обстановці загального інтересу до всього земного і людського. Справжня любов означає прагнення до досконалості, і воно закладено в найпотаємніших глибинах нашого «я», розвиваючись тим сильніше, чим більш досконалий об'єкт нашої любові або хоча б здається нам таким. В добу Ренесанса «тема любові розквітла в умовах загального інтересу до всього земного і людського, що виходить з-під контролю церкви. Подальший хід історичного розвитку призводить до порушень стабільності соціальної структури, підвищенню соціальної мобільності, прагненню до автономії. На зміну сімейнолокальних традицій приходить більш універсальна традиція - національно-державна форма управління. До кінця епохи Просвітництва в соціальній життєдіяльності на повсякденному рівні відбувається упорядкування різноманітності у соціальній реальності в ім'я ідеалів, що визначаються суспільним консенсусом. Любов чуттєва і трагічна, піднесена і надумана, щира і недовірлива, прекрасна і легковажна. Кохання у його творах формує особистість, окрилює її і вселяє мужність, роблячи її здатною йти наперекір всьому, навіть власного життя.

У психолого-філософському нарисі «Про любов» Стендаль розбирає чотири види любові: 1) любов - пристрасть, 2) любов - потяг, тобто флірт, вправлялися дотепність, але залишає серце холодним, 3) фізична любов в сенсі несподіваного спалаху інстинктів, 4) любов - марнославство, тобто по суті справи, обачлива і надумана любов. Культура XIX ст.. Кінець XIX - початок XX характеризується ускладненням людської життєдіяльності, усвідомленням власної причетності до глобальних проблем, втратою для більшості членів суспільства непорушних компонентів ідентичності, мобільністю ринкових економік, схильних масовим економічним кризам, загальним контролем над часом, становленням інформаційного суспільства. Прийшла пора руйнування ідеалів, місце любові став займати «секс». Культура XX-XXI ст.. Людина XX століття має стереотипні реакції у відповідь на що надходять сигнали зовнішнього середовища; причому, шаблонну природомають і думки, і емоції, і рухи тіла.

Великий реформатор уявлень про психіку людини - З. Фрейд, підніс фізіологічно-психологічну сторону любові на протигагу соціальній культурі, в якій він бачив свого роду тюремника і ката, сковає і ламає потужну силу сексуального потягу. Карл Юнг визнав, що це тільки один із низки проявів життєвих потенцій людини. Люди сприймають себе як взаємозамінні екземпляри соціальної категорії, а не як унікальні особистості. Таким чином, на

думку Е. Фромма, «людина платить за нову впевненість у собі відмовою від цілісності свого Я». Любов розвивається за законом системної диференціації та системної розбіжності. Любов Диференціюється на тілесну і духовну складові, які є зв'язковими всередині цього цілого феномена, і функціонально взаємно додатковими по відношенню до системи Я в цілому. Рушійною силою розвитку любові виступає суперечливість результатів системної розбіжності: взаємопроникнення тілесного і духовного компонентів любові і зростання їх нестійкості за рахунок внутрішніх протиріч. Любити – означає: - відчувати себе, своє буття як особистості незмінним і радісним, незалежно від зміни ситуації, ролі, самосприйняття («тут ми не думаємо ні про те, що будемо робити, ні про те, що хотіли б робити, ні про те, що повинні »); - це означає переживання минулого, сьогодення і майбутнього як єдиного цілого, по-третє, це означає, що людина відчуває повноту зв'язку між власним Я і визнанням цього Я іншими людьми. Аналіз психологічного сенсу виникнення і розвитку любові призводить до можливості тлумачення феномена любові, як належить суб'єктивно психологічної та об'єктивно психологічної реальності нашого «Я», як продукту соціальної реальності та індивідуальної ментальності, «трансцендентальної єдності апперцепції». Любов стягує в один вузол функціональне буття і екзистенціальну свободу людини.

Поняття «любов» - одне з небагатьох слів, що виражають майже абсолютну абстракцію (поряд з «істиною», «богом» та ін.). **Моделі любові:** *Песимістична модель* запропонована Л. Каслером. Автор виділяє три причини, які змушують людину закохуватися: 1) потреба у визнанні; 2) задоволення сексуальних потреб; 3) конформістська реакція (так прийнято). Любов по Л.Каслеру - це сплав сукупності емоцій, серед яких провідну роль відіграє страх втрати джерела задоволення своїх потреб. Закоханість, конструктивна стійким страхом втратити його, робить людину невільною, залежною і заважає особистісному розвитку. Отже, приходиться до висновку Л. Каслер, вільна людина не відчуває любові.

Оптимістична модель любові запропонована А. Маслоу. Відповідно до цієї моделі любов характеризується: 1) зняттям тривожності, 2) відчуттям повної безпеки і психологічним комфортом, 3) задоволеністю психологічної та сексуальної стороною відносин, яка з роками зростає, постійно посилюється інтерес люблячих людей один до одного. Конструктивну силу любові А.Маслоу пов'язує з з'єднанням сексуальної сфери з емоційною, що сприяє вірності партнерів і підтримці рівноправних відносин.

Е. Фромм виділяє 5 типів любові: братерська, материнська, еротична, любов до самого себе і любов до Бога. Він виділяє в коханні: турботу, відповідальність, повага один до одного, знання особливостей іншого, неодмінна для любові відчуття задоволення і радості.

Р. Хатісс виділяє в любові повагу, позитивні почуття до партнера, еротичні почуття, потреба в позитивних почуттях партнера, почуття близькості й інтимності. Він же включає сюди почуття ворожості, яке впливає з надто короткій дистанції між партнерами та емоційної близькості. По З. Рубіну любов містить прихильність, турботу і інтимність. *Теорія любові А. Афанасьєва.* "Любов" - це особливий стан ейфорії, викликаний ілюзією знайти "щастя" в парі з суб'єктом, достатньо наділений тими психічними властивостями, в яких відчувається недолік. Автор обґрунтував своє уявлення про внутрішню архітектуру людини, що складається з чотирьох психічних

модулів або функцій: Емоції ("душі"), Логіки ("розуму"), Фізики ("тіла") і Волі ("духу"). Цей набір функцій притаманний усім людям, проте він утворює в особистості ієрархію, яка і визначає відмінність людей. Існують три види любові (або поєднання слабкої функції з функціями протилежної сторони, що можуть викликати ейфорію):

Теорія любові В. І. Мустейна. На думку В. І. Мустейна, в поняття "любов" входять безліч характеристик, таких як альтруїзм, інтимність, захоплення, повагу, участь, довіра, згода, гордість. Кожну характеристику можна, крім того, класифікувати за способом вираження: а) почуття, б) установка, в) поведінка, г) здоровий глузд.

Теорія любові Р. Мея. Ролло Мей вказує, що на Заході традиційно виділяють 4 типи любові: □ секс, жадання, лібідо; □ ерос, любов як прагнення до відтворення чи творчості - вищим, на думку стародавніх греків, формам буття і відносин між людьми; □ філія, або дружба, братерська любов; □ агапе, турбота про благо іншої людини, прототипом якої є Божа любов до людини. Почуття справжньої любові у будь-якої людини є сумішшю (в різних пропорціях) всіх чотирьох типів любові. Будь-якого виду любові супроводжує виявлення сенсу життя, адже любов, в якому б вигляді вона не постала, і є сенс життя.

Трьохкомпонентна теорія кохання Р. Стернберга Трьохкомпонентна теорія кохання Р. Стернберга демонструє труднощі, які виникають при формуванні любовних стосунків. Вона називається так тому, що підтверджує, що любов може бути зрозуміла при наявності трьох компонентів, які разом можуть бути розглянуті як вершини рівнобедреного трикутника. Дослідник вважає, що кохання має три основні складові: Пристрасть – спонукальний аспект любові, оскільки з неї, як правило, і беруть початок інтимні взаємини. За Стернбергом, пристрасть є мотиваційною гранню кохання, змістом якого є потреба у фізичній присутності коханої людини, у тілесній близькості до неї, у дотиках до неї, її голубленні. Фізичний потяг до партнера (до неї чи до нього) виявляється в бажанні бачити об'єкт своєї пристрасті, бути якомога ближче до нього, цілувати його, кохатися з ним. Фізіологічне збудження, а отже, і відповідні вегето-судинні реакції (почервоніння, тремтіння, прискорене серцебиття, любрикація тощо) – невід'ємний прояв пристрасті як еротичного спонукування. Емоційний аспект взаємин - дружба. Емоційна грань кохання характеризується переживанням подільності свого Я, бажанням ділитися не тільки думками, емоціями, а й своїм часом, готовністю віддати себе заради іншого, допомогти матеріально – майном, грошима тощо. Чим вимірюється сила дружби-здатністю та готовністю підтримати, зрозуміти, вислухати, порадити, захистити, щирістю, відвертістю, теплотою стосунків. Отже, другою гранню любові є емоційно-референтні взаємини (дружба). Третьою гранню любовного почуття називають моральні угоди, подібність структури свідомості. Це, так звана, раціональна, ціннісна, когнітивна сторона інтимних взаємин, духовна, моральна прив'язаність. Кажуть, що пристрасть приходить і йде, а зобов'язання пари один перед одним лишаються. Саме вони ще довго-довго, особливо у похилому віці та старості підтримують вогнище любові приязню, вдячністю, самовідданістю. Р.Стернберг дійшов до такого наукового висновку, завершивши психологічне дослідження взаємин закоханих. Ідентифікувавши еротичний (пристрасть), емоційний (подільність Я, дружба) та когнітивний (угоди, домовленості) компоненти – чинники любові, він зобразив їх у формі

трикутника. Порівнюючи, наскільки збігаються в парі (його та її) геометричні форми трикутників, Р. Стернберг винайшов досить переконливу формулу кохання. Вона має такий вигляд: чим довші сторони трикутників пари і чим більше вони наближаються до рівносторонніх та збігаються між собою, тим щасливіше кохання чоловіка та жінки. На думку вченого, секрет щасливого кохання забезпечується характером динаміки взаємин, а саме суміщенням граней – трансформованих почуттів.

Мотиви вступу до шлюбу. При виборі партнера для сімейних відносин і при створенні сім'ї людина може керуватися одним чи декількома мотивами. Виділяють наступні мотиви: □ любов, □ бажання мати постійного сексуального партнера, □ спільність поглядів і інтересів, □ рішення побутових проблем і інше.

Мотивація взяття шлюбу включає чотири основних мотиви: • інтимно-особистісний (прагнення знайти бажаного партнера для кохання); • морально-психологічний (бажання знайти духовно близького супутника життя); • сімейно-батьківський (орієнтація на народження і виховання дітей); • господарсько-побутовий (орієнтація на налагоджений побут і ведення домашнього господарства).

У сучасній психології розрізняють три мотивації на шлюб: 1) мотивація на сам факт шлюбу: головна рушійна сила в цьому випадку - намір укласти шлюб. Часом це відбувається під впливом інших при реалізації гасла "Вже час". При цьому інша людина є лише засобом для виконання заповітного бажання - одружитися або вийти заміж. І загалом неважливо, який саме партнер поруч. Важливо, щоб був і не заперечував проти укладення шлюбу. Якщо такої людини поблизу немає - всі сили витрачаються на його пошуки. 2) мотивація на певний тип шлюбу: у цих випадках діють більш впевнені люди, вони орієнтуються на такого партнера, який здатний здійснити їхні мрії. У колишні часи для жінки ознакою успішного заміжжя був шлюб з капітаном далекого плавання, артистом, дипломатом. Для юнака - шлюб з донькою відомих людей, начальників. У нинішні часи символом успішного заміжжя є шлюб з іноземцем або іноземкою, багатою людиною, фото- моделлю. 3) мотивація на певну людину: у цьому випадку обранець сприймається як конкретна реальна людина, з усіма слабкостями і недоліками. Звичайно, можуть зустрітися і краще і красивіше, але це нічого не змінює. Це був свідомий вибір з установкою на прийняття певної людини і з витікає звідси особистою відповідальністю за свої почуття.

А. Б. Добрович виділив групу мотивів, які спонукають людину вступати в шлюб, які частіше за все не усвідомлюються.

Дані мотиваційні модифікації можуть бути усвідомлені, і тоді, за умови, що люди не лукавлять самі з собою, наміри їх серйозні, а відповідальність за сімейне життя приймається в повному обсязі, є шанс, що шлюб, що стартував з цих позицій, може виявитися успішним. Проблема виникає в ситуаціях роздвоєння мотивів: декларується одне, як правило, говорять про любов і навіть самі починають в це вірити, а реальним спонукальним мотивом є інше - акторство, жалість, помста, страх самотності та інше.

МОТИВИ	СУТНІСТЬ
Взаємне акторство	коли молоді люди грають романтичні ролі;
Спільність інтересів	коли збіг інтересів, спільне захоплення приймають за спорідненість душ;
Зачеплене самолюбство	яке спонукає досягти "заповітного" за всяку ціну, стимулює азарт і жагу перемоги через володіння "непокірним";
Пастка неповноцінності	в якій зливаються воедино установка подяки і відчуття реалізації "останнього шансу";
Інтимна удача	коли успіх в сексуальних відносинах зводиться до передбачення хорошого шлюбу;
Взаємна легкодоступність	те, що дуже приваблює в дошлюбних відносинах;
Жалість	вона ж у варіантах провини, боргу, сприймається як "власна доблесть" і дозволяє грати на сцені життя вельми благородну роль;
Порядність	коли шлюб стимулюється думкою найближчого оточення і відповідальністю перед ним;
Вигода	коли людина знаходить допомогою такого союзу притулок, фінансове і матеріальне благополуччя;
Помста	коли вибір партнера і вступ у шлюб здійснюють на "зло кривднику";
Страх самотності	коли шлюбний союз виступає в ролі порятунку від своїх проблем, від самого себе, від страху майбутнього життя.

